

Obertura del curs acadèmic 2026-2027
Apertura del curso académico 2026-2027

**La universitat: un ecosistema dialògic, autònom
i diaconal. Postil·les a John Henry Newman**

La universidad: un ecosistema dialógico, autónomo
y diaconal. Apostillas a John Henry Newman

Dr. Francesc Torralba Roselló

Barcelona, 14 d'octubre de 2026

**La universitat: un ecosistema dialògic,
autònom i diaconal.
Postil·les a John Henry Newman**

Dr. Francesc Torralba Roselló

Universitat CEU Abat Oliba

La universitat: un ecosistema dialògic, autònom i diaconal. Postil·les a John Henry Newman

La universidad: un ecosistema dialógico, autónomo y diaconal. Apostillas a John Henry Newman

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, amb excepció prevista per la llei. Adreça's a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) si necessita reproduir algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Cualquier forma de reproducción, distribución, comunicación pública o transformación de esta obra sólo puede ser realizada con la autorización de sus titulares, salvo excepción prevista por la ley. Diríjase a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necesita fotocopiar o escanear algún fragmento de esta obra.

© Dr. Francesc Torralba Roselló, 2026

© De la edición, Fundación Universitaria San Pablo CEU, 2026

Maquetació/Maquetación: Forletter S. A.

CEU Ediciones

Julián Romea 18, 28003 Madrid

www.ceuediciones.es

Dipòsit legal/Depósito legal: M-25020-2026

Sumari

1. L'essència de la universitat	5
2. Un ecosistema dialògic.....	7
3. Un ecosistema autònom.....	8
4. Un ecosistema diaconal.....	10

Els que entreguem les nostres vides a la universitat, hem d'aturar-nos a pensar el sentit i la raó de ser de la nostra vocació. És interessant agafar distància i reflexionar sobre l'essència de la universitat, com si es tractés d'un objecte filosòfic.

L'ésser humà, com diu José Ortega y Gasset, té la capacitat de ser actor i espectador de la realitat. Com a actor, actua en un escenari i duu a terme el seu paper en el «gran teatre del món», però, com a espectador, pot agafar distància d'aquest i examinar a fons l'acompliment de la seva tasca, el sentit de la seva activitat i el marc escènic on es desenvolupa la seva vida.

Això li permet desenvolupar l'autocrítica i introduir les millores oportunes per a assolir l'excel·lència tant humana com professional. Aquesta retirada periòdica de l'àmbit quotidià no és només estimulant des del punt de vista intel·lectual, sinó la *conditio sine qua non* per a progressar en el desenvolupament de la missió d'un mateix al món.

En aquesta lliçó inaugural, ens proposem aprofundir en la naturalesa de la universitat partint d'un dels textos més celebrats de John Henry Newman, doctor de l'Església. Ens referim a la seva conferència *La idea de la universitat*, publicada el 1852.

Entenem que la universitat és un ecosistema dialògic, autònom i diaconal, una comunitat de persones que aspiren a créixer integralment, a formar-se permanentment i a servir a la societat.

Sense ànim d'esgotar un tema tan ampli i dens com el de la *universitas*, ens proposem, a continuació, oferir algunes reflexions postil·lant el text del cardenal Newman, amb l'objectiu que aquestes consideracions siguin útils als membres d'aquesta comunitat de savis i deixebles que aspiren a la veritat, segons l'encertada definició d'universitat que ens va llegar Alfons X el Savi.

1. L'essència de la universitat

L'essència és la naturalesa de l'objecte d'estudi, això és el que el fa singular, diferent, únic en el conjunt del cosmos. A l'hora de definir la universitat és fonamental, seguint Aristòtil, distingir les quatre causes: la causa final, és a dir, el *telos* de la mateixa (per què existeix, la seva missió, el seu propòsit); la causa formal (com és la seva naturalesa); la causa material (quins són els elements que la constitueixen), i, finalment, la causa eficient, és a dir, la presentació dels agents que fan possible l'existència d'una institució com la universitat.

Comencem per la *causa finalis*, és a dir, la teleologia de la universitat. La finalitat d'aquest ecosistema autònom, dialògic i diaconal que és la universitat és, a parer nostre, triple: formar persones integralment, és a dir, desenvolupar totes les seves potències latents, tant les tangibles com les intangibles; investigar totes les dimensions de la realitat des de

diferents metodologies i perspectives, i, finalment, transferir aquest arsenal de coneixement i d'experiència a la societat amb la finalitat de millorar-la i pal·liar les diverses carències que té.

«La finalitat de la universitat», escriu el cardenal Newman, «és la formació de l'intel·lecte, no la instrucció tècnica ni la preparació professional»¹. En efecte, l'objectiu de la institució universitària transcendeix el saber instrumental i s'orienta a la formació integral de la persona. El centre de gravetat, doncs, és exercitar una *paideia* en el sentit aristotèlic del terme o bé una *Bildung* tal com la concep la filòsofa Edith Stein.

En aquest punt, el cardenal Newman i José Ortega y Gasset es donen la mà, puix també per l'autor de *Misión de la Universidad* (1930), «la universitat no és per sobre de tot una institució per la ciència, sinó per la cultura: per ensenyar a l'home mitjà a ser un home culte»².

Transcendir la barbàrie de l'especialització és la gran missió de la universitat. La universitat no ha de ser només un centre d'investigació ni una fàbrica de professionals, sinó una institució amb una missió cultural fonamental: crear les bases de la civilització, preparar la ciutadania per a resoldre els problemes complexos que ens aguiten a través del diàleg i la intel·ligència cooperativa.

La universitat ha d'oferir una estructura mental del món, no només informació tècnica, puix sense cultura el professional és un bàrbar especialitzat.

Quina és la causa formal de la universitat? Com es configura? Estem parlant d'una entitat col·lectiva, d'un organisme viu, d'una comunitat de persones i no d'una simple col·lectivitat, si fem la nostra distinció de Ferdinand Tönnies el 1887, a *Gemeinschaft und Gesellschaft*. Una comunitat és un subjecte col·lectiu, un nosaltres, la raó de ser del qual és el desenvolupament integral de la persona, especialment en l'intel·lecte, la capacitat racional, crítica i especulativa.

La forma de la universitat és la d'una comunitat de pensament, la d'una associació de persones que desitgen conèixer a fons la realitat, que comparteixen la curiositat intel·lectual i l'anhel de saber. Al mestre se li pressuposa generositat per a revelar les seves troballes, el que ha après al llarg de la seva vida acadèmica, i al deixeble se li pressuposa anhel de saber. Per això s'apropa al mestre, per aprendre i créixer intel·lectualment.

La forma de la universitat és la d'un ecosistema permeable que interacciona amb l'entorn. Allotja persones que anhelan saber amb la finalitat de preparar-les i formar-les per a que vessin els seus talents a la societat i contribueixin al desenvolupament integral dels pobles.

La matèria es refereix al contingut de la cosa. Què hem d'ensenyar a la universitat? Quines matèries s'han d'impartir? I per què?

És fonamental no cedir al reduccionisme instrumental o utilitarista, però també és essencial presentar aquests coneixements clau per a que el deixeble pugui conèixer adequadament el món en el qual s'ubica i els llenguatges bàsics que manegen en aquest.

1 J. H. NEWMAN, *La idea de la universidad*, Encuentro, Madrid, 2014.

2 J. ORTEGA Y GASSET, *Misión de la Universidad*, Revista de Occidente, Madrid, 1930.

El culte a les coses noves o novolatría, com el va anomenar Jacques Maritain, constitueix un risc permanent de la universitat, però també la caiguda en el tradicionalisme. L'alternança entre el que és nou i el que és antic és fonamental. S'ha de donar a conèixer el que resulta permanent, però també això que és fruit de la innovació i el desenvolupament tecnològic i contribueix al bé de tot ésser humà.

És fonamental, doncs, un equilibri entre els sabers finalístics i instrumentals, entre els sabers que tracten les causes eficients i els que aborden les causes finals. Escriu el cardenal Newman: «El físic tracta les causes eficients; el teòleg les causes finals»³.

Qui són els principals actors d'aquest ecosistema del saber? Els mestres i els deixebles.

Estem parlant d'una comunitat de mestres i deixebles. Al mestre se li suposa la voluntat de transmetre el que ha après al llarg de la seva trajectòria biogràfica, però també capacitat per a fer-ho. Al deixeble se li suposa la voluntat d'aprendre, l'*eros* pel coneixement de la veritat, però també capacitat per a adquirir sabers, habilitats i virtuts.

Quan aquesta conjunció d'interessos es dona, la comunitat de saber comença a bategar. El mestre és precisament qui mai s'instal·la en els seus coneixements, és algú tensionat pel vector de la curiositat intel·lectual, que experimenta l'anhel de conèixer, d'investigar i de penetrar més a fons en l'estructura de la realitat. El deixeble és algú que coneix les seves carències i limitacions, algú que anhela transcendir la seva ignorància per a ampliar la seva visió del món i el coneixement del que és real.

2. Un ecosistema dialògic

Quines són les característiques fonamentals d'aquest ecosistema que anomenem *universitat*?

El primer tret que el defineix és que és un ecosistema dialògic. La paraula té un rol fonamental en aquest. Quan eduquem, ens proposem que els deixebles puguin posar nom al món exterior, però també al seu món interior, que puguin dominar diferents jocs de llenguatge (fent servir la nomenclatura de Ludwig Wittgenstein), per a poder expressar d'una manera complexa i polifacètica la realitat que els envolta.

«Pensament i paraula», escriu l'autor d'*Apologia pro vita sua*, «són inseparables l'un de l'altre»⁴. Ensenyar a pensar, a parlar amb propietat, a posar nom al món interior i exterior constitueixen propòsits molt nobles d'aquest ecosistema. En un món caracteritzat per l'acceleració i la multiplicació d'imatges, és fonamental restaurar el valor de la paraula com a forma de pensament.

3 Ídem, p. 208.

4 J. H. NEWMAN, *La idea de la universidad*, Encuentro, Madrid, 2014, p. 58.

«El llenguatge», escriu John Henry Newman, «treu a la llum els secrets del cor, calma el dolor de l'ànima, esborra el dolor amagat, expressa la compassió, imparteix consells, registra l'experiència, perpetua la saviesa»⁵.

El diàleg, o la paraula que flueix a través de diferents interlocutors, té diferents registres o nivells a la universitat. En aquesta ha de tenir un protagonisme particular el diàleg interdisciplinari, la relació mútuament fecunda entre sabers que pertanyen a lògiques diferents. «La universitat», escriu John Henry Newman, «és un espai de comunicació del saber mitjançant la confluència de disciplines»⁶.

La universitat està cridada a ser un cenacle interdisciplinari, on sigui realment possible l'entrellaçament de disciplines diferents i el reconeixement epistemològic mutu. Aquesta equitat en el diàleg és fonamental per a assolir una visió de la realitat que inclogui la complexitat de mètodes i de perspectives. Això inclou la interacció entre el que Wilhelm Dilthey anomena les *Naturwissenschaften* i les *Geisteswissenschaften*.

«La ciència», escriu John Henry Newman, «té a veure amb les coses, la literatura, amb els pensaments. La ciència és universal, la literatura és personal»⁷.

El diàleg a la universitat requereix diferents formes i nivells. A més del diàleg interdisciplinari necessari que pressuposa vèncer el feudalisme de les especialitats i la injustícia epistèmica, s'hi articula el diàleg entre cultures, cosmovisions, generacions i credos diferents.

Un entorn d'aquesta naturalesa activa la intel·ligència, estimula la crítica i la reflexió, permet transcendir el provincianisme, desconstruir tòpics i prejudicis arrelats al mateix ser i ampliar la ment i el cor amb la finalitat de poder veure més enllà del que un veu habitualment i contemplar la realitat des d'altres angles.

El diàleg, a més, no només es teixeix *ad intra*, sinó també *ad extra*. En la mesura en què la universitat es confronta a interlocutors d'una altra constel·lació, enriqueix el seu patrimoni, amplia el seu camp de visió i això la fa més cosmopolita i contemporània.

3. Un ecosistema autònom

Davant l'utilitarisme imperant que converteix tot saber en mercaderia, davant les exigències del mercat que transforma la universitat en un camp de proves, davant dels marcs jurídics invasius que ofeguen la llibertat institucional, la universitat és i ha de ser, abans de res, un

⁵ Ídem, p. 74.

⁶ Ídem, p. 209.

⁷ Ídem, p. 57.

ecosistema autònom, que es regeix per la seva pròpia llei. No pot ser, en cap cas, un lloc colonitzat ideològicament pels corrents de moda.

L'autonomia constitueix un dels trets principals d'aquesta institució, però en cap cas s'ha de confondre amb l'autosuficiència. La universitat és un ésser de carència, un ens indigent que requereix molts elements exògens per a poder subsistir, però ha de tenir autonomia en el discerniment de la investigació i en el mode de contemplar quin és el millor mètode per a educar integralment les persones que s'apropen a ella amb la voluntat de convertir-se en deixebles.

«El coneixement», escriu el cardenal Newman, «és un bé en si mateix, fins i tot quan no tingui una utilitat pràctica immediata.» L'utilitarisme pedagògic ha causat impressió, de tal manera que el saber que no té algun tipus d'aplicació pràctica en el sistema econòmic que regeix les nostres societats és anul·lat o marginat com un element sobrant.

L'autonomia no és compatible amb la permeabilitat. Parlem d'un ecosistema porós que està permanentment en comunicació amb el medi en el qual està instal·lat, on flueixen persones, sabers, tecnologies, idees i somnis, en definitiva, una constel·lació d'elements tangibles i intangibles.

Respecte del valor de l'autonomia, té sentit recuperar la crítica de Karl Jaspers a Martin Heidegger i, en particular, al seu discurs de presa de possessió del rectorat a Friburg el 1933. La crítica se centra en una diferència profunda sobre què ha de ser la universitat, el saber i la relació entre coneixement, poder i veritat.

Karl Jaspers critica que Martin Heidegger subordini la universitat al projecte polític de l'estat, especialment al nacionalsocialisme. L'autor *d'Ésser i temps* (1927), com a rector de la Universitat de Friburg (1933), defensava que la universitat havia de servir al «destí històric del poble alemany». Per a Karl Jaspers, aquest propòsit destrueix l'essència de la universitat, doncs la converteix en un instrument ideològic del poder. La universitat ha de ser, al seu parer, autònoma davant l'estat i la ideologia política.

Karl Jaspers veu en la proposta de Martin Heidegger una estructura autoritària i jeràrquica, la qual cosa elimina la llibertat intel·lectual, que per a Karl Jaspers és el cor de la universitat. Sense llibertat de pensament no hi ha ciència, no hi ha filosofia i no hi ha universitat autèntica. Per a Martin Heidegger, la universitat s'havia d'alinejar amb una «missió històrica» del poble, mentre que, per a Jaspers, la veritat exigeix diàleg, cerca oberta, crítica permanent i l'exercici d'una racionalitat comunicativa.

4. Un ecosistema diaconal

La universitat, tal com la concebo, és un ecosistema diaconal, el propòsit del qual és servir en diferents nivells. La veritat constitueix l'horitzó final, un horitzó que mai s'assoleix plenament. «L'objecte de tota ciència», escriu el cardenal Newman, «és la veritat»⁸. L'apropament és hiperbòlic i requereix, necessàriament, la comunicació intergeneracional. Uns sembren i els altres recullen.

Diu el cardenal Newman: «Excloure àrees del coneixement empobreix la veritat.» En efecte, la veritat, com diu també el teòleg suís Hans Urs von Balthasar és polifònica, amb la qual cosa no s'ha d'excloure cap saber si no es vol cedir al reduccionisme epistemològic.

Com l'ésser i l'amor, la veritat es diu de diverses maneres, amb la qual cosa la universitat ha de ser un espai d'acollida de tota disciplina científica que, d'un mode metòdic i rigorós, aspiri a captar algun llampec de veritat.

Karl Jaspers expressa la mateixa tesis a *La idea de la universitat* (1946): «La universitat», diu, «és el lloc on es busca la veritat mitjançant la comunicació entre persones lliures»⁹.

En efecte, aquesta cerca requereix, com a *conditio sine qua non*, la llibertat de criteri, d'investigació i, especialment, de creativitat i tenacitat. La veritat no és una possessió ni un objecte dominat i custodiat, sinó un horitzó de sentit, que posa en tensió la intel·ligència humana cap a allò més alt i més noble.

La universitat, com a ecosistema diaconal, presenta un servei als deixebles en la mesura en què els acull, els forma i els faculta per a la vida professional.

Servir els deixebles significa estimar-los, respectar-los i apreciar-los, entregar-se a ells amb la finalitat que puguin créixer i acomplir els seus somnis. Servir els deixebles implica la pràctica de l'exigència i del rigor. La complaença, la permissivitat i el paternalisme són enemics a combatre, doncs en comptes d'estimular-ne el desenvolupament, l'autonomia i la fortalesa, els debilita i els anul·la com a éssers humans.

Finalment, la universitat presta un servei a la societat en la mesura en què es converteix en un veritable focus d'innovació en el coneixement i transfereix a altres institucions les troballes aconseguides, els resultats obtinguts com a conseqüència de l'estudi i de la investigació.

Només si serveix amb entrega i dedicació serà una institució digna de confiança i de respecte per part de la ciutadania. Només si és fidel als seus orígens i propòsits, preservará l'autonomia, la dimensió dialògica i el rigor intel·lectual. Només aleshores serà útil a la societat.

⁸ Ídem, p. 80.

⁹ K. JASPERS, *La idea de la universidad*, Editorial Sudamericana, Buenos Aires, 1946, p. 13.

**La universidad: un ecosistema dialógico,
autónomo y diaconal.
Apostillas a John Henry Newman**

Dr. Francesc Torralba Roselló

Universitat CEU Abat Oliba

Sumario

- 1. La esencia de la universidad.....17
- 2. Un ecosistema dialógico.....19
- 3. Un ecosistema autónomo.....21
- 4. Un ecosistema diaconal.....22

Quienes entregamos nuestras vidas a la universidad, debemos detenernos a pensar el sentido y la razón de ser de nuestra vocación. Tomar distancia y reflexionar sobre la esencia de la universidad, como si de un objeto filosófico se tratara, tiene su interés.

El ser humano, como dice José Ortega y Gasset, tiene la capacidad de ser actor y espectador de la realidad. En tanto que actor, actúa en un escenario y desarrolla su papel en el «gran teatro del mundo», pero en tanto que espectador, puede tomar distancia de él y examinar a fondo el desempeño de su labor, el sentido de su actividad y el marco escénico donde desarrolla su vida.

Ello le permite desarrollar la autocrítica e introducir las mejoras oportunas para alcanzar la excelencia tanto humana como profesional. Esta retirada periódica de su ámbito cotidiano no solo es estimulante desde un punto de vista intelectual, sino la *conditio sine qua non* para progresar en el desarrollo de la propia misión en el mundo.

En esta lección inaugural, nos proponemos ahondar en la naturaleza de la universidad partiendo de uno de los textos más celebrados de John Henry Newman, doctor de la Iglesia. Nos referimos a su conferencia *La idea de la universidad*, publicada en 1852.

Entendemos que la universidad es un ecosistema dialógico, autónomo y diaconal, una comunidad de personas que aspiran a crecer integralmente, a formarse permanentemente y a servir a la sociedad.

Sin ánimo de agotar un tema tan amplio y denso como el de la *universitas*, nos proponemos, a continuación, ofrecer algunas reflexiones apostillando el texto del cardenal Newman, con el objetivo que tales consideraciones sean útiles a los miembros de esta comunidad de sabios y discípulos que aspiran a la verdad, según la atinada definición de universidad que nos legó Alfonso X el Sabio.

1. La esencia de la universidad

La esencia es la naturaleza del objeto de estudio, esto es lo que le hace singular, diferente, único en el conjunto del cosmos. A la hora de definir la universidad es fundamental, siguiendo Aristóteles, distinguir las cuatro causas: su causa final, es decir, el *telos* de la misma (para qué existe, su misión, su propósito); su causa formal (cómo es su naturaleza); su causa material (cuáles son sus elementos constituyentes), y, finalmente, su causa eficiente, es decir, la presentación de los agentes que hacen posible la existencia de una institución como la universidad.

Empecemos por la *causa finalis*, es decir, la teleología de la universidad. El fin de este ecosistema autónomo, dialógico y diaconal que es la universidad es, a nuestro juicio, triple: formar personas integralmente, es decir, desarrollar todas sus potencias latentes, tanto las

tangibles como las intangibles; investigar todas las dimensiones de la realidad desde distintas metodologías y perspectivas, y, finalmente, transferir este arsenal de conocimiento y de experiencia a la sociedad con el fin de mejorarla y paliar sus múltiples carencias.

«El fin de la universidad –escribe el cardenal Newman– es la formación del intelecto, no la instrucción técnica ni la preparación profesional»¹. En efecto, el objetivo de la institución universitaria trasciende el saber instrumental y se orienta a la formación integral de la persona. El centro de gravedad, pues, es ejercitar una *paideia* en el sentido aristotélico del término o bien una *Bildung* tal y como la concibe la filósofa Edith Stein.

En este punto, el cardenal Newman y José Ortega y Gasset se dan la mano, pues también para el autor de *Misión de la Universidad* (1930), «la universidad no es ante todo una institución para la ciencia, sino para la cultura: para enseñar al hombre medio a ser un hombre culto»².

Trascender la barbarie de la especialización es el gran cometido de la universidad. La universidad no debe ser solo un centro de investigación ni una fábrica de profesionales, sino una institución con una misión cultural fundamental: crear las bases de la civilización, preparar a la ciudadanía para resolver los problemas complejos que nos acechan a través del diálogo y la inteligencia cooperativa.

La universidad debe ofrecer una estructura mental del mundo, no solo información técnica, pues sin cultura, el profesional es un bárbaro especializado.

¿Cuál es la causa formal de la universidad? ¿Cómo se configura? Estamos hablando de una entidad colectiva, de un organismo vivo, de una comunidad de personas y no de una mera colectividad, si hacemos nuestra la distinción de Ferdinand Tönnies en 1887, en *Gemeinschaft und Gesellschaft*. Una comunidad es un sujeto colectivo, un nosotros, cuya razón de ser es el desarrollo integral de la persona, especialmente de su intelecto, su capacidad racional, crítica y especulativa.

La forma de la universidad es la de una comunidad de pensamiento, la de una asociación de personas que desean conocer a fondo la realidad, que comparten la curiosidad intelectual y el anhelo de saber. Al maestro se le presupone generosidad para revelar sus hallazgos, lo que ha aprendido a lo largo de su vida académica, y al discípulo se le presupone anhelo de saber. Por ello se acerca al maestro, para aprender y crecer intelectualmente.

La forma de la universidad es la de un ecosistema permeable que interacciona con el entorno. Hospeda personas que anhelan saber con el fin de prepararlas y formarlas para que viertan sus talentos en la sociedad y contribuyan al desarrollo integral de los pueblos.

La materia se refiere al contenido de la cosa. ¿Qué debemos enseñar en la universidad? ¿Qué materias debe impartir? ¿Y por qué?

1 J. H. NEWMAN, *La idea de la universidad*, Encuentro, Madrid, 2014.

2 J. ORTEGA Y GASSET, *Misión de la Universidad*, Revista de Occidente, Madrid, 1930.

Es fundamental no sucumbir al reduccionismo instrumental o utilitarista, pero también es esencial presentar esos conocimientos clave para que el discípulo pueda conocer adecuadamente el mundo en el que se ubica y los lenguajes básicos que se manejan en él.

El culto a lo nuevo o novolatría, como lo llamó Jacques Maritain, constituye un riesgo permanente de la universidad, pero también la caída en el tradicionalismo. La alternancia entre lo nuevo y lo antiguo es fundamental. Se debe dar a conocer lo que resulta permanente, pero también eso que es fruto de la innovación y el desarrollo tecnológico y contribuye al bien de todo ser humano.

Es fundamental, pues, un equilibrio entre los saberes finalísticos e instrumentales, entre los saberes que tratan las causas eficientes y los que abordan las causas finales. Escribe el cardenal Newman: «El físico trata las causas eficientes; el teólogo las causas finales»³.

¿Quiénes son los principales actores de este ecosistema del saber? Los maestros y los discípulos.

Estamos hablando de una comunidad de maestros y discípulos. Al maestro se le supone voluntad de transmitir lo que ha aprendido a lo largo de su trayectoria biográfica, pero también capacidad para hacerlo. Al discípulo se le supone la voluntad de aprender, el *eros* por el conocimiento de la verdad, pero también capacidad para adquirir saberes, habilidades y virtudes.

Cuando esta conjunción de intereses se da, la comunidad de saber empieza a latir. El maestro es precisamente quien jamás se instala en sus conocimientos, es alguien tensionado por el vector de la curiosidad intelectual, que experimenta el anhelo de conocer, de investigar y de penetrar más a fondo en la estructura de la realidad. El discípulo es alguien que conoce sus carencias y limitaciones, alguien que anhela trascender su ignorancia para ampliar su visión del mundo y el conocimiento de lo real.

2. Un ecosistema dialógico

¿Cuáles son las características fundamentales de este ecosistema que llamamos *universidad*?

El primer rasgo que lo define es que es un ecosistema dialógico. La palabra juega un rol fundamental en él. Cuando educamos, nos proponemos que los discípulos puedan empalabrar el mundo exterior, pero también su mundo interior, que puedan dominar distintos juegos de lenguaje (empleando la nomenclatura de Ludwig Wittgenstein), para poder expresar de un modo complejo y polifacético la realidad que les circunda.

3 Ídem, p. 208.

«Pensamiento y palabra –escribe el autor de *Apologia pro vita sua*– son inseparables uno del otro»⁴. Enseñar a pensar, a hablar con propiedad, a empalabrar el mundo interior y exterior constituyen propósitos muy nobles de este ecosistema. En un mundo caracterizado por la aceleración y la multiplicación de imágenes, es fundamental restaurar el valor de la palabra como forma de pensamiento.

«El lenguaje –escribe John Henry Newman– saca a la luz los secretos del corazón, calma el dolor del alma, borra el dolor escondido, expresa la compasión, imparte consejo, registra la experiencia, perpetúa la sabiduría»⁵.

El diálogo, o la palabra que fluye a través de distintos interlocutores, tiene distintos registros o niveles en la universidad. En ella debe tener un particular protagonismo el diálogo interdisciplinar, la relación mutuamente fecunda entre saberes que pertenecen a lógicas distintas. «La universidad –escribe John Henry Newman– es un lugar de comunicación del saber mediante el encuentro de disciplinas»⁶.

La universidad está llamada a ser un cenáculo interdisciplinario, donde sea realmente posible el entrelazamiento de disciplinas distintas y el mutuo reconocimiento epistemológico. Esta equidad en el diálogo es fundamental para alcanzar una visión de la realidad que incluya la complejidad de métodos y de perspectivas. Esto incluye la interacción entre lo que Wilhelm Dilthey denomina las *Naturwissenschaften* y las *Geisteswissenschaften*.

«La ciencia –escribe John Henry Newman– tiene que ver con las cosas, la literatura con los pensamientos. La ciencia es universal, la literatura es personal»⁷.

El diálogo en la universidad adquiere distintas formas y niveles. Además del necesario diálogo interdisciplinario que presupone vencer el feudalismo de las especialidades y la injusticia epistémica, se articula en ella el diálogo entre culturas, cosmovisiones, generaciones y credos distintos.

Un entorno de esta naturaleza activa la inteligencia, estimula la crítica y la reflexión, permite trascender el provincianismo, deconstruir tópicos y prejuicios arraigados al propio ser y ensanchar la mente y el corazón con el fin de poder ver más allá de lo que uno habitualmente ve y contemplar la realidad desde otros ángulos.

El diálogo, además, no solo se teje *ad intra*, sino también *ad extra*. En la medida en que la universidad se confronta a interlocutores de otra constelación, enriquece su acervo, amplía su campo de visión y eso la hace más cosmopolita y contemporánea.

4 J. H. NEWMAN, *La idea de la universidad*, Encuentro, Madrid, 2014, p. 58.

5 Ídem, p. 74.

6 Ídem, p. 209.

7 Ídem, p. 57.

3. Un ecosistema autónomo

Frente al utilitarismo imperante que convierte todo saber en mercancía, frente a las exigencias del mercado que transforma la universidad en un campo de pruebas, frente a los marcos jurídicos invasivos que ahogan la libertad institucional, la universidad es y debe ser, ante todo, un ecosistema autónomo, que se rige por su propia ley. No puede ser, en ningún caso, un lugar colonizado ideológicamente por las corrientes de moda.

La autonomía constituye uno de los rasgos principales de esta institución, pero en ningún caso debe confundirse con la autosuficiencia. La universidad es un ser carencial, un ente indigente que requiere de muchos elementos exógenos para poder subsistir, pero debe tener autonomía en el discernimiento de la investigación y en el modo de contemplar cuál es el mejor método para educar integralmente a las personas que se acercan a ella con la voluntad de convertirse en discípulos.

«El conocimiento –escribe el cardenal Newman– es un bien en sí mismo, aun cuando no tenga una utilidad práctica inmediata». El utilitarismo pedagógico ha calado muy a fondo, de tal modo que el saber que no tiene algún tipo de aplicación práctica en el sistema económico que rige nuestras sociedades es anulado o marginado como un elemento sobrante.

La autonomía no es incompatible con la permeabilidad. Hablamos de un ecosistema poroso que está en permanente comunicación con el medio en el que está instalado, donde fluyen personas, saberes, tecnologías, ideas y sueños, en definitiva, una constelación de elementos tangibles e intangibles.

Respecto al valor de la autonomía, tiene sentido recuperar la crítica de Karl Jaspers a Martin Heidegger y, en particular, a su discurso de toma de posesión del rectorado en Friburgo en 1933. La crítica se centra en una diferencia profunda sobre qué debe ser la universidad, el saber y la relación entre conocimiento, poder y verdad.

Karl Jaspers critica que Martin Heidegger subordine la universidad al proyecto político del estado, especialmente al nacionalsocialismo. El autor de *Ser y tiempo* (1927), como rector de la Universidad de Friburgo (1933), defendía que la universidad debía servir al «destino histórico del pueblo alemán». Para Karl Jaspers, este propósito destruye la esencia de la universidad, pues la convierte en un instrumento ideológico del poder. La universidad debe ser, a su juicio, autónoma frente al estado y la ideología política.

Karl Jaspers ve en la propuesta de Martin Heidegger una estructura autoritaria y jerárquica, lo cual elimina la libertad intelectual, que para Karl Jaspers es el corazón de la universidad. Sin libertad de pensamiento no hay ciencia, no hay filosofía y no hay universidad auténtica. Para Martin Heidegger, la universidad debía alinearse con una «misión histórica» del pueblo, mientras que, para Jaspers, la verdad exige diálogo, búsqueda abierta, crítica permanente y el ejercicio de una racionalidad comunicativa.

4. Un ecosistema diaconal

La universidad, tal y como la concibo, es un ecosistema diaconal, cuyo propósito es servir en distintos niveles y planos. La verdad constituye su horizonte final, un horizonte que jamás se alcanza en su plenitud. «El objeto de toda ciencia –escribe el Cardenal Newman– es la verdad»⁸. El acercamiento es hiperbólico y requiere, necesariamente, de la comunicación intergeneracional. Unos siembran y otros recogen.

Dice el cardenal Newman: «Excluir áreas del conocimiento empobrece la verdad». En efecto, la verdad, como dice también el teólogo suizo Hans Urs von Balthasar es polifónica, con lo cual no se debe excluir ningún saber si no se quiere sucumbir al reduccionismo epistemológico.

Como el ser y el amor, la verdad se dice de múltiples modos, con lo cual la universidad debe ser lugar de acogida de toda disciplina científica que, de un modo metódico y riguroso, aspire a captar algún destello de verdad.

Karl Jaspers expresa la misma tesis en *La idea de la universidad* (1946): «La universidad –dice– es el lugar donde se busca la verdad mediante la comunicación entre personas libres»⁹.

En efecto, esta búsqueda requiere, como *conditio sine qua non*, la libertad de criterio, de investigación y, especialmente, de creatividad y tenacidad. La verdad no es una posesión, ni un objeto dominado y custodiado, sino un horizonte de sentido, que pone en tensión la inteligencia humana hacia lo más alto y lo más noble.

La universidad, en tanto que ecosistema diaconal, presta un servicio a los discípulos en la medida en que los acoge, los forma y los faculta para la vida profesional.

Servir a los discípulos significa amarlos, tenerles respeto y estima, entregarse a ellos con el fin de que puedan crecer y realizar sus sueños. Servir a los discípulos conlleva la práctica de la exigencia y del rigor. La complacencia, la permisividad y el paternalismo son enemigos a combatir, pues en lugar de estimular su desarrollo, su autonomía y su fortaleza, les debilita y les anula como seres humanos.

Finalmente, la universidad presta un servicio a la sociedad en la medida en que se convierte en un verdadero foco de innovación en el conocimiento y transfiere a otras instituciones los hallazgos conseguidos, los resultados obtenidos como consecuencia del estudio y de la investigación.

Solo si sirve con entrega y dedicación será una institución digna de confianza y de respeto por parte de la ciudadanía. Solo si es fiel a sus orígenes y a sus propósitos, preservará su autonomía, su dimensión dialógica y su rigor intelectual. Solo entonces será útil a la sociedad.

⁸ Ídem, p. 80.

⁹ K. JASPERS, *La idea de la universidad*, Editorial Sudamericana, Buenos Aires, 1946, p. 13.

Francesc Torralba Roselló. Nascut a Barcelona el 1967, Francesc Torralba és doctor en Filosofia, Teologia, Pedagogia, Història de l'Art i Ciències de la Salut. Catedràtic de Filosofia, ensenya a la Universitat Ramon Llull i imparteix cursos i conferències arreu del món.

Al llarg de la seva trajectòria com a escriptor ha estat reconegut amb diversos premis d'assaig en llengua catalana i castellana, entre els quals destaquem el Premi Josep Pla 2026.

Part de la seva obra escrita ha estat traduïda a diverses llengües.

Presideix diferents comitès d'ètica d'institucions sanitàries i socials i és vicepresident d'Aldees Infantils SOS Catalunya.

És membre del Dicasteri de Cultura i Educació de la Santa Seu, i acadèmic de número de la Reial Acadèmia Europea de Doctors.

Nacido en Barcelona en 1967, Francesc Torralba es doctor en Filosofía, Teología, Pedagogía, Historia del Arte y Ciencias de la Salud. Catedrático de Filosofía, enseña en la Universitat Ramon Llull e imparte cursos y conferencias en todo el mundo.

A lo largo de su trayectoria como escritor ha sido reconocido con varios premios de ensayo en lengua catalana y castellana, entre los que destacamos el Premi Josep Pla 2026.

Parte de su obra escrita ha sido traducida a varias lenguas.

Preside diferentes comités de ética de instituciones sanitarias y sociales y es vicepresidente de Aldees Infantils SOS Catalunya.

Es miembro del Dicasterio de Cultura y Educación de la Santa Sede, y académico de número de la Real Academia Europea de Doctores.